

מילואים

הלכות פסח סימן תעא תעב

המשך מעמוד קודם

לדעת שאר האחרונים אין הכרח לדבריו ויתכן שטיגון נחשב כמו בשול, הניח השערה"צ (שם ס"ק נב) דין זה בצ"ע למעשה. וכתב, שלפיכך אם אין בחתיכות כוית ויש בהן תואר לחם, ראוי שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה.

[משנ"ב ס"ק כא]
לא שיקף קלל כל עקר הינא דמתברר²⁶.

26) אמנם, לענין אכילת חולה או זקן, כתב הרמ"א לעיל (סי' תסב ס"ד) שאפשר להקל באכילת מצה עשירה אם יש להם צורך בכך, ואם כן לנביהם שייך דין זה של השו"ע.

[משנ"ב ס"ק כב]
לר"ח²⁷. אחר חצות²⁸ ילך לבית המרחץ ויטבל לכבוד הגלגל²⁹.

27) ולענין דברי הרמ"א שצריך לגלח בערב יום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תסח ס"ה) שעל ידי ישראל מותר לגלח רק עד חצות [נתחלק השו"ע הרמ"א שם אם מותר לעשות כן גם במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בערב פסח]. ולגלח על ידי נכרי, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ה) שיש להקל אף אחר חצות.

ומה שכתב הרמ"א שצריך ללבוש בגדים נאים כמו בשבת, אף שבשו"ע לקמן (סי' תקט"ו ס"א) כתב שבגדי יום טוב צריכים להיות יותר נאים משל שבת, ביאר המחזיק ברכה (אות ד) בשם עבודת הגפן, שכונת הרמ"א שצריך ללבוש מבעוד יום כמו לפני שבת.

ואם חל יום טוב במוצאי שבת, כתב הכף החיים (סי' תקט"ו ס"ק כג) שאת בגדי השבת לא יחליף לבגדי יום טוב בשבת סמוך לחשיכה, משום שנראה כמכין משבת ליום טוב, אלא ילבש מבעוד יום ויכין בהם גם לכבוד שבת, או שלא ילבש במוצאי השבת עד שיהיה לילה דאי. והוסיף הבן איש חי (שנה א פ' צו, הלכות ערב פסח שחל בשבת אות ד), שכשלוש בגדי יום טוב בשבת אחר מנחה, יחליף גם את הכתנות מחשש שגמא דבק בה פירור קטן של חמץ. והגרי"ח קניבסקי הורה בשם אביו (מבקשי תורה יום טוב עמי ריב) שיש ללבוש את בגדי יום טוב כבר מערב שבת, שאם בשבת בסמוך ליום טוב ילבשם יש

ולענין סידור שולחן הסדר, כתב המכתב סופר (ח"א דף קי, ב ד"ה דרש) שראוי לכל ירא שמים לסדרו בעצמו לאחר חצות, ולדקדק בכסות שמעמיד למסובים שיהיו מכוונים כשיעור ולא יהיו פגומים, והוסיף שכן היה נהוג אביו החתם סופר, שהיה מכין את השולחן בריות נפלאה ובשמחה עצומה.

הלכות פסח סימן תעב

המשך מעמוד פ

17) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (ס"ד), שבגד זה הוא בגד מתים, ולובשים אותו כדי להכניע את הלב שלא תזוז דעתו מחמת הנהגת השמחה וההירות שנהוגים בלילה הזה. והגרש"ז איערברך הביא (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' 136) שהמנהג ללבוש 'קיתל' בככל השנים. ולהיכנס עם הקיתל לבית הכסא, כתב המשגיב לקמן (סי' תרי ס"ק יח) שאין להיכנס עמו לפני כיון שהוא מיוחד לתפילה, אך להשתין עמו מותר. ואף שבלייל הסדר לבישת הקיתל היא לצורך סעדו וזוהי נחמה לכוונה אינו מיוחד רק לתפילה, ביאר הגרי"ש אלישיב (גנוז הקודש פ"ב הע' ה) שלבישתו בליל הסדר גם בשעת הסעודה אינה מורידה את הקיתל מקדושתו, כיון שכל אכילת הלילה הזה היא מצודה.

[שנה"צ ס"ק יז]
מפני ששקנה שעה אחת לפני הגלגל¹⁸.

18) ומי שלא הספיק לנהוג אבילות כלל קודם החג, שבאופן זה עדיין לא בטלה ממנו אבילות שבעה, כתב השו"ע הרב (ס"ד) שנהוגים שלא להסב, כיון שהסיבה נחשבת כדברים שבצינעה, ואבל זה הרי חייב לנהוג מנהגי אבילות הנהוגים בצינעה.

ולענין ההלל בליל הסדר, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תפ ס"ב) שהאבל אומרו וגומר את ההלל, ואף שבבית האבל לא אומרים הלל, ביאר השו"ע הרב (ס"ה) שההלל זה הוא חובה ולכן חייב בו האבל.

לדעת שאר האחרונים אין הכרח לדבריו ויתכן שטיגון נחשב כמו בשול, הניח השערה"צ (שם ס"ק נב) דין זה בצ"ע למעשה. וכתב, שלפיכך אם אין בחתיכות כוית ויש בהן תואר לחם, ראוי שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה.

[משנ"ב ס"ק כא]
לא שיקף קלל כל עקר הינא דמתברר²⁶.

26) אמנם, לענין אכילת חולה או זקן, כתב הרמ"א לעיל (סי' תסב ס"ד) שאפשר להקל באכילת מצה עשירה אם יש להם צורך בכך, ואם כן לנביהם שייך דין זה של השו"ע.

[משנ"ב ס"ק כב]
לר"ח²⁷. אחר חצות²⁸ ילך לבית המרחץ ויטבל לכבוד הגלגל²⁹.

27) ולענין דברי הרמ"א שצריך לגלח בערב יום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תסח ס"ה) שעל ידי ישראל מותר לגלח רק עד חצות [נתחלק השו"ע הרמ"א שם אם מותר לעשות כן גם במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בערב פסח]. ולגלח על ידי נכרי, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ה) שיש להקל אף אחר חצות.

ומה שכתב הרמ"א שצריך ללבוש בגדים נאים כמו בשבת, אף שבשו"ע לקמן (סי' תקט"ו ס"א) כתב שבגדי יום טוב צריכים להיות יותר נאים משל שבת, ביאר המחזיק ברכה (אות ד) בשם עבודת הגפן, שכונת הרמ"א שצריך ללבוש מבעוד יום כמו לפני שבת.

ואם חל יום טוב במוצאי שבת, כתב הכף החיים (סי' תקט"ו ס"ק כג) שאת בגדי השבת לא יחליף לבגדי יום טוב בשבת סמוך לחשיכה, משום שנראה כמכין משבת ליום טוב, אלא ילבש מבעוד יום ויכין בהם גם לכבוד שבת, או שלא ילבש במוצאי השבת עד שיהיה לילה דאי. והוסיף הבן איש חי (שנה א פ' צו, הלכות ערב פסח שחל בשבת אות ד), שכשלוש בגדי יום טוב בשבת אחר מנחה, יחליף גם את הכתנות מחשש שגמא דבק בה פירור קטן של חמץ. והגרי"ח קניבסקי הורה בשם אביו (מבקשי תורה יום טוב עמי ריב) שיש ללבוש את בגדי יום טוב כבר מערב שבת, שאם בשבת בסמוך ליום טוב ילבשם יש

הנהוגים כשיטת השו"ע שאשה חשובה צריכה להסב, כתב בשר"ת אור לציון (ח"ג פט"ו תשובה ב) שכיון שנוקטים כדעת המרדכי שהנשים שלנו כולן חשובות, לכן [לדעתם] בזמננו כל הנשים חייבות להסב כמו האנשים, ואם אכלה בלא הסיבה חייבת לחזור ולהסב [כמבואר בשו"ע להלן (י"ז) לענין מי שאכל בלא הסיבה].

[משנ"ב ס"ק יג]
אָלָא יוֹשֵׁב בְּדַרְבָּנוֹ¹⁶ וכי, ומקל מקום הלבוש אין מוחין בידו¹⁷.

16) ומטעם זה, כתב הערוך השלחן (ס"ג) שיש לבאר מדוע בנוסח ה'מה נשתנה' שבמשנה לא הוזכרה השאלה 'שבכל הלילות אין אנו מסובין הלילה הזה כולנו מסובין', והוא מפני שבזמננו בכל הלילות היו רגילים להסב ולא היתה תמיהה בהסיבה של לילה זה.

ואף שבנשים סמכו להקל כדעת הראב"ה, מ"מ באנשים לא סמכו להקל כדבריו, וביאר הגרש"ז איערברך (הליכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות מ) שתקנת הסיבה לא היתה לכלל הנשים כיון שלא היה דרכן בכך, אלא רק לנשים חשובות וכמו שכתב השו"ע, ובהכרח שאצל הנשים תלויה מצות ההסיבה לפי הרגלן בכל השנה, וכיון שבזמננו לא נהגו להסב כלל ממילא פטורות מהסיבה, אבל אצל האנשים תיקנו חז"ל לכולם בשווה, ולכן גם בזמננו אין מקום להקל.

הלכות פסח סימן תעא תעב

(י) וקטן (יג) שאינו יודע מה שמספרין בלילה מיציאת מצרים (יד) מתר להאכילו (תי"ח סימן קכה). ויש נוהגין שלא לאכל חזרתו בערב-פסח כדי לאכל (טו) מרור (י) לתאבון (תא"ו ג"ה ח"ד), וכן ביום ראשון של פסח כדי לאכל כליל שני לתאבון, (טז) וכן נוהגין קצת [*] למעט באכילת מצה ביום ראשון מהאי טעמא (כל בו). ויש מחמירין עוד שלא לאכל פרות כדי לאכל החרסת לתאבון, ואין לחש למנהג ההוא. ויש מחמירין שלא לפרר או לשבר המצות בערב-פסח שלא לבוא לאכל מהם (מהר"ו), (יז) ואין לחש גם לזה. מצה שנאפה בתקנה ואמר-כך נתפררה (ח) ונלושה (יט) בינו ושמן, (כ) אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכלה בערב-פסח (מהר"ם): **ג (כא) ואם התחיל לאכל קדם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הלילה, דינו כמו בשבתות ושאר ימים טובים, שנתבאר סימן רעא סעיף ו: (ומצוה ט) (כב) לרחץ ולגלח בערבי-יום טוב וללבוש בגדים נאים כמו בשבת. ועין לעיל סימן רס ורסב):**

ו טר בשם הר"ף, ולזה הקדים הרא"ש קטא דשטאל שם ק:

תעב דיני הסבה וארבע כוסות, ובו ט"ז סעיפים:

א ברייתא פסחים ק"ט וקפ"ח רש"י ב ברייתא שם

א אינה שלחנו ערוף מבעוד יום (א) כדי לאכל מיד (ב) כשתחשוף. יבאף אם הוא (ב) בבית-

פאר הטיב

(1) וקטן. וה"ה קטנה, מ"א: (1) לתאבון. ואין למנהג זה טעם, עין ע"ת: (2) ונלושה. אבל מפני שהתבטלה מותר לאכל ומכרז במ"מ דהוי מעשה קדוה ומוח, מהר"ל, עמ"א ובחי"ט: (3) לרחץ. אחר חצות לף לבית-המרחץ ויטבל ואחר תפלת המנחה יטבס כרבי קרוב פסח. ובש"ל"ה העתיק מסדה"י מה שילמד כל אדם. כתב רש"ל: אין מברין האכל בע"פ: (6) כשתחשוף. עין יד אהרן:

שערי תשובה

[*] למעט באכילת מצה ביום ראשון כו'. וכתב בארות הרמ"ו לענין סעודה ג' בפסח שחל יום ראשון בשבת, שב א"ת ערוף, ולדין מ"ו בע"פ משום ספקא דירוש שני ש"ג, ומ"מ יאכל אהו פרי מעט כדי שער לברכה ולא תרבה משום מצות אכילת מצה לתאבון בליל יו"ט הב, ע"ש. ונראה מי שאינו מבטל בשום פעם

משנה ברורה

(יג) שאינו יודע¹⁰⁰. אבל אם יש בו דעת להקבין אין להאכילו מצוה¹⁰¹, דברשינו: "והגדת לבנך וכו' בעבור זה", לא אמרתי אלא בשעה שמצוה ומרור מנחים לפניך", (ד) ואם מלא הבן כבר פרסו במצה לא שיק לומר יב'עבור זה, שאינו חדוש לקטן. ואין חלוק (ט) בין קטן לקטנה¹⁰²: (יד) מתר להאכילו. כל היום¹⁰³: (טו) מרור לתאבון. ואין למנהג זה טעם¹⁰⁴ [אחרונים]: (טז) וכן נוהגין וכו' ביום ראשון. ומן המנהגה ולמעלה¹⁰⁵, מן הדין צריך לזהר בכל יום טוב ראשון מפני שהוא ערב יום טוב שני¹⁰⁶, כמו שכתב המגן אברהם בסימן תקטס סעיף קטן א: (יז) ואין לחש גם לזה. כיון שאינו רגיל באכילת מצה כל השנה: (יח) ונלושה וכו'. דבלא נלושה פשיטא דאסור, שישאין בפרורין בלילה כדי חובת מצה, וכמו שכתבנו בסימן תסא סעיף ד במשנה ברורה: (יט) בינו ושמן וכו'. בין שנאפית אחר-כך שנית¹⁰⁷, (טו) בין שלא נאפית ורוצה לאכל כמו שהיא: (כ) אינה נקראת וכו'. דלא נתבטלה ממנה שם מצה על-ידי זה. ומכל מקום לצאת בה ידי מצה בלילה (ח) אין פדאי, לפי מה שנתבאר לעיל בסימן קסח במשנה ברורה סעיף קטן נט, עין שם¹⁰⁸, (יח) וגם לחש ליש מי שאמר דגם זה בכלל מצה עשירה. וכל זה בשלא בשלה, אבל אם בשלה, וכמו שנוהגין במדינותינו לעשות פדורים ממצה, שקורין (קניינדלע"ך¹⁰⁹), או מצה (יע) מבשלת (כ) בכלי ראשו¹¹⁰, מתר לאכלה (כא) קדם שעה עשירית¹¹¹, דנה בנדאי לא מקרי מצה, וכדמבאר בסימן תסא: **ג (כא) אם התחיל לאכל וכו'.** הינו

מה שילמד כל אדם. (ט) ואין מברין האכל בערב-פסח: **א (א) כדי לאכל מיד.** לאו דוקא, (6) והפנהו, כדי שיהיה אפשר לו להתחיל הסדר תוך משתחשף ולא ישפחה²: **(ב) בבית-המדרש.** ורצה לומר, שעוסק בלמודו, והוא הדין לענין תפלה צריך לנוו עצמו

שער הציור

(7) תרומת-הדשן: (טו) אחרונים: (טז) מגן-אברהם, וכדלעיל בסימן קסח סעיף י, ונראה שיש בה תאר לחם צדין וכדמבאר שם, עין שם¹⁸: (ח) עין שם במשנה ברורה דמבאר שם דבאפי נמי אין נכון לאכל כי אם בתוך הסעודה: (יח) עין בחקיעוב, והעתיקו הפרי-מגדים, וכן כתב הגר"ו: (יט) ואפלו אין פורוין רק יש בהם ביות שמכרין עליו 'נמוציא, מכל מקום לענין מצה אינו יוצא בה משום דביעין טעם מצה, וכן כתב הגר"ו ובחידושי רבי אקיבא איגו: (כ) דאם שונה המצה בקטנה, אף שהוא רותח לא מקרי בשול²³, ולענין טהור, הגר"ו ותיי'אדם מקלים כמו בבשול, ובפרי-מגדים מסתפק בזה²⁴. ועין לעיל סימן קסח במשנה ברורה סעיף קטן נו ובשער-הציור שם²⁵: (כא) דלאחר-כך אסור כיון שהוא מה' מינים, וכדלעיל: (כב) והוא הדין אפלו אם התחיל באסור אין צריך להפסיק וסגי בפודים מפה ומקדש [וגר"א]: (כג) חקיעוב: (דל) הגר"ו, עין שם: (כה) חקיעוב ומאמר מרדכי. ומה שכתב החקיעוב דמשבתת לה בשהתחיל קדם זמן אסור חמץ, דהוה במאמר-מרדכי הנ"ל משום שיש הפסק גדול, עין שם: (כו) באר הטיב, והעתיק סתמא, ובאמת דין זה הובא בבית-יוסף וירודה'ע בסימן שעח בשם המורדכי, ושם מבאר דדוקא מן המנחה ולמעלה אין מברין כדי שישל אחר-כך לאכל מצה לתאבון, ואפשר דהעתיק סתמא משום מנהגו דאין אוכלין מצה עשירה כלל, אבל מכל מקום תלא יכול להברוחו בפקר בלחם חמץ בזמן החר חמץ: (6) הגר"ו ופשוט:

תרגום: 1 אין זה מה שנקרא פיוס 'חזרת', אלא מה שנקרא היום 'חסה', כדלקמן סימן תעג. 2 כפסאות (מקחמ מצה) מבשלות.

הלכות פסח סימן תעב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

כדי שלא יישנו התינוקות⁽³⁾.

3 ומשום כך, כתב המהרי"ל (מנהגים), סדר הגדה אות ג והלכות שבת הגדולות אות יז) שמשכיבים את התינוקות לישון בערב הפסח, כדי שיהיו נעורים לערב לשאול בשעת ההגדה.

ואף לולי הטעם שמו יישנו התינוקות, כתב לעיל (סי' רעא ס"ק א) לענין קידוש בליל שבת, שימהר לקדש ולזכור את השבת בעת כניסתה, משום שכל כמה שמקדימים לקדשה הרי זה עדיף.

ועד היכן יש להודרו בעשיית הסדר כדי שלא יישנו התינוקות, כתב להלן (ס"ק ג) שהוא עד אחרי אמירת עבדים היינו, כדי שידעו את סיפור יציאת מצרים שזו התשובה לשאלותיהם, ובשעה צ"ע (ס"ק ב) צידד בדעת השו"ע שאף צריך למהר ולהגיע למוציא מצה, כדי שישאלו התינוקות למה אוכלים מצה, ונשאר בזה בצ"ע.

[שעה"צ ס"ק ב]

ומקמרים להאכילם כדי שלא יישנו⁽⁴⁾.

4 אבל להאכילם מצה, כתב השו"ע הרב (סכ"ג) שאם יש בהם דעת [כן מבואר מהרה"א שהביא מסי' תעא], יתכן שקודם אמירת ההגדה אסור להאכילם ואפילו מעט, וכמו שנתבאר במשנ"ב לעיל (סי' תעא ס"ק ג) שקטן שיש בו דעת להבין אין להאכילו מצה, כיון שעל ידי אכילתה לא תהיה בעיניו המצה שיאכל בליל הסדר לחירות, והוא הדין כאן אין להאכילו בתחילת הסדר קודם אמירת ההגדה.

[משנ"ב ס"ק ד]

קא משמע לן דלגבי פסח אינו כן⁽⁵⁾ וכו', שְׁנַאֲמַר "על מצות ומקריים יאכלהו"⁽⁶⁾ וכו', בְּשַׁעַת הַקְּרִיאָה לְמַצְהָה? וכו', בְּתַר הַגְּדָה וּמִצְהָה וּמְרוֹר גְּדִירִי⁽⁸⁾.

5 וכן לענין אכילת הפת ביום טוב ראשון של חג הסוכות, שמבואר ברמ"א לקמן (סי' תרלט ס"ג) שלא יאכלנה עד שיהיה ודאי לילה, כתב במשנ"ב שם (ס"ק כה) שהוא משום שהוקשה אכילת כזית פת בסוכה לאכילת הפסח שדינה בלילה. והוסיף בביה"ל שם (ד"ה ולא), שאף אינו יכול לקדש מבעוד יום ולאחר מכן בלילה לברך המוציא וילשב בסוכה ולאכול את הפת, כיון שסדר הקידוש הוא לברך 'ילשב' ואחר כך 'שהחינו', וממילא חייב גם לעשות את הקידוש בלילה.

6 אמנם לענין המנהג לאפות מצות בערב פסח לאחר חצות שהוא בומן שחיטת הפסח, הביא לעיל (סי' תנח ס"ק א) היקש אחר, מהפסוק: 'ובחנת פסח לה' אלקיך וגו' שבעת ימים תאכל עליו מצות".

7 ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א), משום שאין קידוש אלא במקום סעודה, ושעת הסעודה היא בלילה.

8 אבל תפילת ערבית, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שיכול להתפלל מבעוד יום אפילו בערב פסח.

[משנ"ב ס"ק ו]

בליל-פסח מצנה להקבות, שְׁנָהוּ בְּכָלֵל בְּרַךְ הַתְּרוּת⁽⁹⁾.

9 וכן דעת הגר"א (כן ביאר בחי' הגר"ח סטנסיל ענין לג) שהוא דרך חירות ממש, ולא כמו שכתב בשו"ע הרב (סי' ט"ו) שהוא זכר לחירות.

ובשו"ת חתם סופר (אהע"ז ח"ב סי' קלו ד"ה אמנם) כתב עוד טעם להניח משכנות של נכרים, שהוא זכר למה שנאמר: 'וישאלוהו וינצלו את מצרים".

[משנ"ב ס"ק ז]

שִׁישֵׁב בְּהַסְבָּה⁽¹⁰⁾, רוּצָה לומר, ראשו מטה⁽¹¹⁾ לצד שמאל על המטה

או על הספסל וְכָרְמִים תַּחַת רֵאשׁוֹ⁽¹²⁾, אֶצֶל הַשֵּׁלֶחַן⁽¹³⁾.

10 ובטעם מצות הסיבה, כתב השו"ע שהוא דרך חירות. וביאר השו"ע הרב (סי', ומקור דבריו מהרמב"ם), שהוא כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, לפי שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו היה משועבד במצרים והוציאו הקב"ה לחירות, לפיכך צריך לעשות כל מעשי הלילה דרך חירות.

11 ומה שכתב שצריך להטות את הראש, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק ו) שדאי שבנוסף להטיית הראש צריך גם להטות את הגוף, אלא שחידש שאף שתחת גופו יש כרים וכסתות, מ"מ צריך להניח כרים וכסתות גם תחת ראשו, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"טו תשובה א) שצריך להטות את הגוף, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 22) שצריך להטות את ראשו ורוב גופו.

ועד כמה יטה גופו, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"י דרוזי בשמו, קובץ הגית גליון 22 ניסן תשע"א, עמ' 35) שיהיה נוטה קצת ולא יטה הרבה במידה שלא יריגש נוח בישיבתו. כן ובשו"ת אור לציון (שם) כתב שיצדד גופו שיהיה נטוי בין שכיבה לישיבה, שהוא צידוד בוית של ארבעים וחמש מעלות לפחות.

12 ואם מטה עצמו על גבי דיוות הכסא שלו, דעת הגר"ש אויערבך והגר"ש אלישיב (הגר"י דרוזי בשמו, קובץ הגית שם) שישם כר על משענת היד ויטה עצמו קצת על שמאלו. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שצריך לשים כר על הדיות השמאלית וגם תחת ראשו.

ויש שנהגו להסב על גבי המיטה, וכן נהג הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' נט) וכן נהגו הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח הלילה הזה עמ' 10).

וכסא שמשענתו מסתובבת, אם מסובב את משענת גב הכסא שלו לצד שמאלו ומוציא את ידו מחוץ למשענת שבצדו ונוטה על גופו, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"י דרוזי בשמו, קובץ הגית שם) שאין זו דרך הסבה, והוא הדין אם מגביה את ידו על גבי סטנדר או שולחן שבצידו אין זו דרך הסבה.

ואם מטה עצמו באויר, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין זה דרך הסיבה ואינה דרך חירות, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגר"י דרוזי בשמו, קובץ הגית שם). וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם).

13 לשון זה הוא מדברי רש"י והרשב"ם (פסחים צט, ב ד"ה ואפילו) שכתבו שישב במטה ועל השולחן. ודקדק הגר"ח סאלוויצ'קי (חי' הגר"ח סטנסיל ענין לג) שמבואר מדבריהם שהסיבה היא דוקא לפני שולחן, והוא נכלל בדין 'הסיבה דרך חירות'. והוסיף, שלכן יש מקום לפאר את השולחן בכלים נאים כמבואר בשו"ע כאן, משום שהשולחן שלפניו נכלל במצות הסיבה שענינה חירות.

[משנ"ב ס"ק ח]

יָסַב עַל הַסְּפֶסֶל. בְּן צִרְיָה לומרי⁽¹⁴⁾.

14 וביאר הערוך השלחן (ס"ד) שיסב על הספסל באופן שיעשה איזה הסיבה כלשהי, כגון שיניח בגדו או חפץ אחר על הספסל.

[משנ"ב ס"ק יב]

אֵינָה צִרְיָה הַסְּבָה⁽¹⁵⁾.

15 אבל אם אכלה את המצה או שתתה את הכוסות בעמידה, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פי"ט סי"ט) שיתכן שלא יצאה ידי חובתה, כיון שאין זה דרך חירות כלל והוא דרך אכילת עבדים, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח ע"פ פסקיו עמ' 22), והוסיף שהוא הדין לענין כל הפטורים מהסיבה כתלמיד אצל רבו וכדו'.

הלכות פסח סימן תעא תעב

המשך מעמוד קודם

לרעת שאר האחרונים אין הכרח לדבריו ויתכן שטיגון נחשב כמו בשול, הניח השעה"צ (שם ס"ק נב) דין זה בצ"ע למעשה. וכתב, שלפיכך אם אין בחתיכות כוית ויש בן תואר לחם, ראוי שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה.

[משנ"ב ס"ק כא]
לא שיק' קלל קל עקר דינא דמחבר²⁶.

26) אמנם, לענין אכילת חולה או זקן, כתב הרמ"א לעיל (סי' תסב ס"ד) שאפשר להקל באכילת מצה עשירה אם יש להם צורך בכך, ואם כן לביהם שייך דין זה של השו"ע.

[משנ"ב ס"ק כב]

לרעה"ק²⁷. אחר חצות²⁸ ילק' לביית-המקדש ויטבל לכוון הקל²⁹.

27) ולענין דברי הרמ"א שצריך לגלח בערב יום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תסח ס"ה) שעל ידי ישראל מותר לגלח רק עד חצות ונחלקו השו"ע והרמ"א שם אם מותר לעשות כן גם במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בערב פסח. ולגלח על ידי נכרי, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ה) שיש להקל אף אחר חצות.

דיני הסבה וארבע כוסות

[משנ"ב ס"ק א]

כדי לאכל מיד¹ וכו', תקף משתקשף ולא ישתהה².

1) ובכדי שלא יתאחר בעשיית הסדר, כתב לעיל (סי' תנח ס"ק ד) שלכתחילה לא כדאי לאפות מצות בליל יום טוב, מלבד עור קילקולים שיכולים לבוא על ידי זה.

2) ומטעם זה כתב הקצו"ע (סי' קיח ס"ו) שאף יסדר מבעוד יום את הכרים שמיטב עליהם, וכן אם מנהגו ללבוש קיטל, כתב שם (סי' שיכ"ג) אותו מבעוד יום. וכן לענין כל ההכנות לליל הסדר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק א) שיש להכין הכל קודם שילך לבית הכנסת להתפלל, כגון המצות והדין הכוסות והכיתוים, וכן את סדר המקומות להסיבה.

ולענין סידור שולחן הסדר, כתב המכתב סופר (ח"א דף קי, ב ד"ה דרש) שראוי לכל ירא שמים לסדרו בעצמו לאחר חצות, ולדקדק בכוסות שמעמיד למסובים שיהיו מכוונים כשיעור ולא יהיו פגומים, והוסיף שכן היה נהגו אביו החתם סופר, שהיה מכין את השולחן בזריות נפלאה ובשמחה עצומה.

הלכות פסח סימן תעב

המשך מעמוד פ

17) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (ס"ד), שבגד זה הוא בגד מתים, ולבושים אותו כדי להנעי את הלב שלא תזוח דעתו מחמת הנהגת השמחה והחירות שנהוגים בלילה הזה. והגר"ש איערבך הביא (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' 136) שהמנהג ללבוש קיטל, כבכל השנים. ולהיכנס עם הקיטל לבית הכסא, כתב המשנ"ב לקמן (סי' תרי ס"ק יז) שאין להיכנס עמו לעין כיון שהוא מיוחד לתפילה, אך להשתין עמו מותר. ואף שבלייל הסדר לבישת הקיטל היא לצורך סעדוהו ואם כן לכאורה אינו מיוחד רק לתפילה, ביאר הגר"ש אלישיב (גנוי הקדוש פי"ב הע' ה) שלבישתו בליל הסדר גם בשעת הסעודה אינה מורידה את הקיטל, מקדושתו, כיון שכל אכילת הלילה הזה היא מצוה.

[שנה"צ ס"ק יז]

מפנין שפגרה שפעה אחת לפני הקל¹⁸.

18) ומי שלא הספיק לנהוג אבילות כלל קודם החג, שבאופן זה עדיין לא בטלה ממנו אבילות שבעה, כתב השו"ע הרב (ס"ד) שנהוגים שלא להסב, כיון שהסיבה נחשבת כדברים שבצינעה, ואבל זה הרי חייב לנהוג מנהגי אבילות הנהוגים בצינעה.

ולענין ההלל בליל הסדר, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תפ ס"ב) שהאבל אומרו וגומר את ההלל, ואף שבבית האבל לא אומרים הלל, ביאר השו"ע הרב (ס"ה) שהלל זה הוא חובה ולכן חייב בו האבל.

לרעת שאר האחרונים אין הכרח לדבריו ויתכן שטיגון נחשב כמו בשול, הניח השעה"צ (שם ס"ק נב) דין זה בצ"ע למעשה. וכתב, שלפיכך אם אין בחתיכות כוית ויש בן תואר לחם, ראוי שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה.

[משנ"ב ס"ק כא]

לא שיק' קלל קל עקר דינא דמחבר²⁶.

26) אמנם, לענין אכילת חולה או זקן, כתב הרמ"א לעיל (סי' תסב ס"ד) שאפשר להקל באכילת מצה עשירה אם יש להם צורך בכך, ואם כן לביהם שייך דין זה של השו"ע.

[משנ"ב ס"ק כב]

לרעה"ק²⁷. אחר חצות²⁸ ילק' לביית-המקדש ויטבל לכוון הקל²⁹.

27) ולענין דברי הרמ"א שצריך לגלח בערב יום טוב, כתב השו"ע לעיל (סי' תסח ס"ה) שעל ידי ישראל מותר לגלח רק עד חצות ונחלקו השו"ע והרמ"א שם אם מותר לעשות כן גם במקום שלא נהגו לעשות מלאכה בערב פסח. ולגלח על ידי נכרי, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ה) שיש להקל אף אחר חצות.

ומה שכתב הרמ"א שצריך ללבוש בגדים נאים כמו בשבת, אף שבושע לקמן (סי' תקט"א) כתב שבגדי יום טוב צריכים להיות יותר נאים משל שבת, ביאר המחזיק ברכה (אות ד) בשם עבודת הגפן, שכוונת הרמ"א שצריך ללבושם מבעוד יום כמו לפני שבת.

ואם חל יום טוב במוצאי שבת, כתב הכף החיים (סי' תקט"ב ס"ק כג) שאת בגדי השבת לא יחליף לבגדי יום טוב בשבת סמוך לחשיכה, משום שנראה כמכין משבת ליום טוב, אלא ילבשם מבעוד יום ויכין בהם גם לכבוד שבת, או שלא ילבשם במוצאי השבת עד שיהיה לילה דאי. והוסיף הבן איש חי (שנה א פ' צו, הלכות ערב פסח שחל בשבת אות ד), שכשלוש בגדי יום טוב בשבת אחר מנחה, יחליף גם את הבתנות מחשש שמא דבק בה פירור קטן של חמץ. והגר"ח קניבסקי הורה בשם אביו (מבקשי תורה יום טוב עמ' ריב) שיש ללבוש את בגדי יום טוב כבר מערב שבת, שאם בשבת בסמוך ליום טוב ילבשם יש

הנהוגים כשיטת השו"ע שאשה חשובה צריכה להסב, כתב בשר"ת אור לציון (ח"ג פט"ו תשובה ב) שכיון שנוקטים כדעת המרדכי שהנשים שלנו כולן חשובות, לכן [לדעתם] בזמננו כל הנשים חייבות להסב כמו האנשים, ואם אכלה בלא הסיבה חייבת לחזור ולהסב [כמבואר בשו"ע להלן (ס"ז) לענין מי שאלם בלא הסיבה].

[משנ"ב ס"ק יג]

אָלָא יוֹשֵׁב בְּדַרְכֵי הַיָּם, וכו', ומקל מקום הולקש אין מוחין בְּיָדוֹ¹⁷.

16) ומטעם זה, כתב הערוך השלחן (ס"ג) שיש לבאר מדוע בנוסח ה'מה נשתנה' שבמשנה לא הוזכרה השאלה 'שבכל הלילות אין אנו מסובין הלילה הזה כולנו מסובין', והוא מפני שבזמננו בכל הלילות היו רגילים להסב ולא היתה תמיהה בהסיבה של לילה זה.

ואף שבנשים סמכו להקל כדעת הראב"ה, מימי באנשים לא סמכו להקל כדבריו, וביאר הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פי"ט דבר הלכה אות מ) שותקנת הסיבה לא היתה לכלל הנשים כיון שלא היה דרכן בכך, אלא רק לנשים חשובות וכמו שכתב השו"ע, ובהכרח שאצל הנשים תלויה מצות ההסיבה לפי הרגלן בכל השנה, וכיון שבזמננו לא נהגו להסב כלל ממילא פטורות מהסיבה, אבל אצל האנשים תיקנו חז"ל לכולם בשווה, ולכן גם בזמננו אין מקום להקל.

מילואים הלכות פסח סימן תעב המשך מעמוד פא

ושיעור טעימה הרי הוא ב'מלא לוגמיו', אבל בארבע הכוסות של ליל הסדר המצוה היא שתיית הכוס, ולכן לכתחילה צריך לשתות את כל הכוס, ובדיעבד די ברוב כוס מדין 'רובו ככולו'.

[משנ"ב ס"ק לא]

קְלָהוּ אֶתְּכֶן מִכֶּחָ הָרֵאשׁוֹן³⁶.

36) וכן לגבי כוס של ברכת המזון כשמומנים כאחד, כתב לעיל (סי' קפב ס"ק כד) שאם יש כוס של ברכה רק ביד המבכר, לגבי שאר המסובים הטועמים מהכוס אחר שהמומן שמה ממנה לא נחשב הדבר שהם שותים מכוס פגום, משום שכולם נחשבים כאחד, הרי המבכר טעם מכוס שלמה, וכן ביאר בשע"צ לעיל (סי' רעא ס"ק פט).

[ביה"ל ד"ה וישתה מלן]

קְסִיעִי יג' בְּמִשְׁנֵה בְּרִיתָה³⁷ וכו', וקָטָן שְׁהוּא אָדָם קָטָן שְׁנַעֲשֶׂה בְּ י"ג³⁸.

37) שם (סי' רעא ס"ק סח) הוסיף, שגם אדם שגדול בגופו ומלא לוגמיו הוא יותר מרביעית, אינו צריך לשתות יותר מרביעית.

38) אבל קטן שאינו בן י"ג, כתב במשנ"ב להלן (ס"ק מז) שלעולם אינו צריך לשתות רוב רביעית, הרי שישתה כמלא לוגמיו שלו.

כיון לכל דבר, וגם על ידי שתיית מיץ ענבים יוצאים ידי חירות, כי הרגשת חירות היא עיקר שם היין שחייבו לדי' כוסות, אבל החוק של היין אינו מעיקר שם יין לענין זה. וכן דעת הגר"ם קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ו') שמיץ ענבים טבעי כשר לדי' כוסות [וראה שם טעם הדבר], וגם יש בו שמחת יום טוב.

הוסיף הגר"ם קרליץ (שם), שמי"ג גם במיץ ענבים טבעי יש הידור לערב בו יין כדי שיהיה יותר 'דרך חירות', וכן הורה הגר"ש וואנר (מבית לוי ח"ז עמ' לב) שאף הנהוגים לשתות מיץ ענבים, מ"מ לכתחילה יוסיפו לו יין, ובמיץ ענבים טבעי די שיוסף מעט יין, והגר"ם קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ס) נהג למוזג את הכוס מחצה יין ומחצה מיץ ענבים מהודר.

[משנ"ב ס"ק לו]

הַיָּנִי, בְּלוֹ לְקַתְּחִלָּה אוֹ רְבֹו בְּדִיעְבְּדוֹ³⁵.

35) ואף שלענין קידוש בשבת ויום טוב, כתב השר"ע לעיל (סי' רעא ס"ג) שצריך לשתות מהכוס רק שיעור 'מלא לוגמיו', ביאר בחי' מרן ר"ז הלוי (פ"ז מהל' חמץ ומצה הי"ט ד"ה הנהגה) שצריך דין הקידוש היא הברכה על הכוס, אלא שהדין הוא שהמבכר צריך שיטעם

הלכות פסח סימן תעב המשך מעמוד 162

הגדיל שבו נחשב שהגיעו לכלל חינוך, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רסט ס"ק א) לענין חיובם בקידוש, שהוא כבן שש או שבע, כל אחד לפי חריפותו. וכן ילדות קטנות, כתב לעיל (סי' שמג ס"ק ב) שחייב בחינוך, וכן כתב השר"ע הרב (שם) שדינן כקטנים.

[משנ"ב ס"ק מז]

בְּמֵלֵא לְגַמְיו דִּיְהִי⁵¹.

51) וכדי להקל עליו שיוכל לשתות כשיעור, דעת הגר"ם קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' ס) שיתן לקטן לשתות מיץ ענבים, שבוה יכול לשתות כשיעור. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 23), שאף שגדולים צריכים לדחוק את עצמם לשתות יין לארבע הכוסות, לקטנים יש להקל אף לכתחילה לשתות מיץ ענבים.

[משנ"ב ס"ק מט]

וְכֵן לְעִנְיֵן קִדּוּשׁ כִּי הָאִי גָּזְזָא⁵².

52) אמנם אם אינו יכול להשיג בקלות כלי אחר, כתב לעיל (סי' קפג ס"ק יח) שאין להקפיד בזה.

חייבות הן במצה זו, שהרי במתן תורה לא נפטרו מחיובים שהיו עליהן קודם לכן [והפמי"ג (סי' תעט א"א ס"ק ב) כתב, ששיטת התוס' במגילה (דף ד ע"א ד"ה שאף) בתירוצם השני שנשים חייבות מדאורייתא מהטעם שאף הן היו באותו הנס]. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעג ס"ק סד).

ואף באמירת ההלל, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תעט ס"ק ט) שנשים חייבות בו כשם שחייבות הן בארבע כוסות, והכוסות הרי נתקנו לומר עליהן הלל והגדה.

[משנ"ב ס"ק מן]

מְצִנָּה לְתַנּוּ⁵⁰.

50) וגיל הגיעם לחינוך, כתב השר"ע הרב (סכ"ה) שמעת שידעו הם מענין קדושת יום טוב ראוי לחנכם לקידוש שאומרים על הכוס הראשונה, ומעת שמבינים בסיפור יציאת מצרים שהיא ההגדה הנאמרת על הכוס השניה, ראוי לחנכם לשתות כוס שניה, וכן אם מבינים ענין ברכת המזון והלל שנאמרים על הכוסות האחרונות. וכן לענין דג שתיית ארבע הכוסות, דעת הגר"ם קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק יג) שצריך לחנכם לשתותן על הסדר.

הלכות פסח סימן תעג המשך מעמוד פב

[משנ"ב ס"ק נ]

בְּמִבְאָר לְעִיל סִימֵן רַע"ה סְעִיף ט, עֵינֵי שְׁמֵם⁶.

6) ובטעם הדבר כתב השר"ע שם, משום שהוא מסתכל בספר רק כדי להיזכר בראשי פרקים, שהרי אין לך עם הארץ שאין ההגדה שגורה בפיו קצת, ולכן לא חוששים שמא יטה. ואף אם הוא עם הארץ שאין ההגדה שגורה בפיו כלל, ואפילו אין שם אלא נר אחד של שמן ואין לו אדם שישמור עליו שלא יטה, כתב במשנ"ב שם (ס"ק יז) שיתכן שיש להקל בזה, כדי שלא יבטל את מצות ההגדה שהיא מדאורייתא.

בהוצאה החדשה), שבלייל הסדר הרי הברכה היא על שאר מצוות הלילה ואילו בהדלקה לא כיוונה אלא על ההדלקה לבד, לפיכך מותר לה לענות אמנן, ובכך גם יש לישב את הנהגות לברך בעצמן בשעת הקידוש פעם שנית 'שהחינו', כיון שבשעת ההדלקה לא היתה דעתן כלל על קיום מצוות הלילה.

5) ובאותו זה וכן כשאומרה בשאר ימי החג, כתב לקמן (סי' תרמג ס"ק ב) שיכול לאומרה בלא כוס, שהרי ברכת הזמן יכול לאומרה אפילו בשוק.

הִלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּעֲב

פ באר הגולה

ג משנה שם צ"ט
זכמו שכתב התוספות
הדפשו ד טו
ח משנה שם צ"ט
ו שם בגמרא ק"ח
ז שם ח שם

המדרש יקום, מפני (ג) שמצוה למהר ולאכל בשביל התינוקות שלא יישנו, (ד) גאבל לא יאמר קדוש (ה) עד שתחשף: ב ייסרר שלחנו יפה (ו) בכלים (ז) נאים כפי כחו, ה'יכין מקום מושבו (ז) שישב בהסבה דרך חרות: הגה ואפלו עני שאין לו כרים (ח) ישב על (א) הספסל (מרדכי ריש פרק ע"ט):
ג יקשהוא מסב (ט) לא יטה על גבו ולא על פניו (י) ולא על ימיו, אלא על שמאלו.
(יא) * (ואין חלוק בין אטר לאחרא) (טו) בשם רשב"ם ותי"ח סימן קלו): ד אשה (יב) אינה צריכה (ז) [ד] הסבה אלא אם-כן היא תשובה: הגה וכל הנשים שלנו מקרי תשובות (מרדכי ריש פ' ע"פ ורבינו ירוחם), אף לא נהגו להסב כי סמכו על דברי ראב"ה דכתב (יג) דבזמן הזה אין [צריף] (ק) להסב (ר"ט): ה חן אצל אביו (יד) צריך

באר היטב

(ג) נאים. כל השנה טוב למעט בכלים נאים וכן להרבה, חוץ מליל-פסח ירבה בכלים נאים. ומקריהו לא היה משתמש במשכונות של א"י כי אם בפסח, עין מ"א. ונראה הוי גשואל שלא מדעת, דמסתמא אינו מקפיד, ומשמעות לשון מהרי"ל העמידם על שלחן מיוחד לראותם ולשמרם בלי לא על ירך עצמו דמחוי כדאג, מהרי"ל: (ז) הסבה. כתב הבי"ח דאבל כל י"ב תוש לא יסב, וגם אינו לובש הקיט"ל ב"כא"ה לבו נבנע. וכתב המ"א: ת"ל דה"ה אכל תוף שלשים על שאר קרובים כשלא נהג שבועה קדם הגלגל, ע"ש. וכנה"ג בספרו פסח מעבין סימן קעו כתב דאפלו תוף שבועה פיון דפסקה אבלתו חבי להסב וכן המנהג, ע"ש, והספיק עמו ה"ח וכתב: מנין לנו להחמיר באבלות דקלא ובלש ממצות הסבה, מ"מ אם אפשר לשנות קצת ישנה, ועכ"פ ילבש

שערי תשובה

מלצעות סעודה שלישית עם פת רשאי ויאכל מעט, גם יראה להקדים עצמו, ועין לעיל סימן תמד:

[7] הסבה. עב"ט. ועין בהשבות בי"ח התודות הארוך בזה ונדאי מדיאנה ה"ה ח"ב בהסבה, אף עמה ונתהיגן בודיעבר בראב"ה שא"צ לתור להסב, לכן יש

אכל ובמדרשי משמע דגריסין ישב על הספסל. גם מקור לכתוב על ירך חברו, אכל לא על ירך עצמו דמחוי כדאג, מהרי"ל: (ז) הסבה. כתב הבי"ח דאבל כל י"ב תוש לא יסב, וגם אינו לובש הקיט"ל ב"כא"ה לבו נבנע. וכתב המ"א: ת"ל דה"ה אכל תוף שלשים על שאר קרובים כשלא נהג שבועה קדם הגלגל, ע"ש. וכנה"ג בספרו פסח מעבין סימן קעו כתב דאפלו תוף שבועה פיון דפסקה אבלתו חבי להסב וכן המנהג, ע"ש, והספיק עמו ה"ח וכתב: מנין לנו להחמיר באבלות דקלא ובלש ממצות הסבה, מ"מ אם אפשר לשנות קצת ישנה, ועכ"פ ילבש

באר הגולה

* ואין חלוק בין אטר וכי'. עין במשנה ברורה. והיכי שהוא גדם ביד ימיו או שיש לו מום בידו הנקימת שאי אפשר לו לאכל בו, צריך עיין אף יעשה, דאם יסב בימיו יש לחש שפא יקדים קנה לזשט, ואי שמאלו כמו שאר בני-אדם, פמה יאכל, ועד כאן לא הצריכו לאטר לכתוב על שמאלו משום דעל-פל-פנים יש לו עוד ד, ואף שאינו רגיל לאכל בה תמיד, מפל מקום יאכל בה בפעם הזאת, וכמו שכתב הרשב"ץ ביבין שמועה, אכל בעניניו אי אפשר לו לאכל רק בשמאלו שהוא משה עליה, וזה אי אפשר, וכמו דמבאר נפי בש"ס, עין ברשב"ם בדבור המתחיל "הסבת ימין וכי' ונאפשר דבגוון זה לא

משנה ברורה

לקרות קריאת שמע ולהתפלל ולייך תכף לביתו: (ג) שמצוה למהר ולאכל וכי'. רוצה לומר, לנודו לעשות הסדר כדי שלא יישנו התינוקות,⁶³ כשיגיעו שלא ישמחה הרבה (ב) עד האכילה, וממילא ישאלו מה נשתנה וישיב להם ויקום מה שכתוב "והגדת לבנך ביום ההוא": (ד) אכל לא יאמר קדוש. רוצה לומר, דלא תימא (ג) ביון שמצוה למהר, יתחיל הקדוש ויתנהגה מבעוד יום, כמו שמצינו בשבת יום-טוב שכול להוסיף מחל על הקדוש ולקדש ולאכל מבעוד יום, וכנ"ל בסימן רסז, קא משמע לן דלגבי פסח אינו-כן,⁶⁴ לפי שאכילת מצה הרושה לפסח שצאמר "על להיות בשעה (ז) הראויה למצה"; ועוד, דכוס של קדוש (ט) הוא אחר מארבע כוסות, וכלהו בטר הגדה ומצה ומרור גרידי:⁶⁵ (ה) עד שתחשף. רוצה לומר, לאחרא צאת הכוכבים (ו) ולא בין השמשות: ב (ו) בכלים נאים וכי'. ואף-על-גב דבכל השנה טוב למעט בזה משום וכן להרבה, בליל-פסח מצוה להרבות, שנהו בכלל דרך חרות.⁶⁶ ואמרו על מהרי"ל, ששקשהו בידו משכונות של נכרים פלים נאים לא היה משתמש בהם בשום פעם, רק בפסח היה מנהגו להשים אותם על שלחן מיוחד לשמח בראיתם: (ז) שישב בהסבה.⁶⁷ רוצה לומר, ראשו משה⁶⁸ לצד שמאל (ו) על המטה או על הספסל וכרים תחת ראשו,⁶⁹ אצל השלחן.⁷⁰ (ח) יסב (ט) על הספסל. כן צריך לומר.⁷¹ ולצד שמאלו. ואם אין לו ספסל והוא יושב על הקרקע (וכמו בארצות המזרח), גם-כן צריך להסב על צד שמאל [פמ"ג]. עוד כתבו הפוסקים, דאם סומך עצמו (ט) על ברפי חברו, גם זה מקרי הסבה על-פי הדחק, אכל לא על ברפי עצמו, דמחוי כדאג: ג (ט) לא יטה וכי'. דהו לא מקרי דרך חרות: (י) ולא על ימיו. דלא שמה הסבה, פיון שצריך (י) לאכל בימיו. ועוד טעם אחר יש, דשפא יקדים קנה לזשט, וזשט הוא בצד ימין, וכשהוא משה ראשו כלפי ימין נפתח הכובע שעל-פי הקנה מאלי ויפגש שם הפאכל ויבוא לידי סנה: (יא) ואין חלוק וכי'. רוצה לומר, דגם אטר צריך להסב על שמאל כל אדם, ואף-על-גב דהוא אוכל תמיד בשמאלו, ואם-כן לטעם ראשון היה צריך להסב על ימיו, מפל מקום אין לחלק, מפני טעם שני שפא יקדים קנה לזשט, (יא) והאי טעמא צדיפא לן משום דהוי סנה, ותימא סנה מאסורא, (יב) ויאכל אותו הפעם בימין כל אדם. ובדיעבד (יג) אם הסב על צד ימין יצא, דימין שלו הרי הוא כשמאל כל אדם: ד (יב) אינה צריכה הסבה.⁷² דסתם אשה אין דרבה להסב בשום פעם: (יג) דיבזמן הזה אין [צריף] להסב. טעמו, פיון דאין רגילות בארצנו בשאר ימות השנה להסב אלא יושב בדרכוכו.⁷³ אכל תוף י"ב תוש על אביו ואמו או תוף שלשים על שאר קרובים, בגוון שלא נהג שבועה לפני הגלגל, אף שהוא חבי (יד) בהסבה, מפל מקום הנכון (טו) שלא יסב על משה כבודו וכלולה, אלא יסב בשניו קצת, דהיינו על משה וכן אחר תחת מראשו או על ברפי חברו, וקיט"ל⁷⁴ (טו) נהגו שלא לבלש, (זי) ומפל מקום הלובש אין מוחין בירויה:⁷⁵ ה (יד) צריך הסבה אפלו וכי'. דאף דהבן חבי בקבורו ובמוראו, וכל-שכן אם הוא רבו, מפל מקום צריך

שערי תשובה

(ב) מקור האי דיקא הוא מברייתא דחוטפין המצוה בשביל התינוקות, ובפרוש רש"י בתד לשנא דממחרין לאכל, והנפנה על-פנתך כמו שכתבנו, דאי אפשר לומר דהנפנה הוא שיקצרו בהגדה, דאשו האכילה הוא העקר? ויבין שמועה לתרש"ב שכתב בזה תלשון: וימחרין להאכילם כדי שלא יישנו,⁷⁶ ואמרינן קאי, ופרוש זה אתי שפיר טפי. ומפל מקום אין להאכילם הרבה, שארובה, טפי יש לחש שיישנו על-ידי זה, וכמו שכתב הרשב"ם בפוגיא, עין שם. ואפשר עוד לומר בכנות המחבר, דשפיר יש למהר להגיע ליד מוציא מצה כדי שישאלו התינוקות למה אוכלין מצה ויבשנו מסבין דוקא, ולמה אוכלין מרור, וענין הטובל בחרסת, ואף-על-גב דבסדר ההגדה תהנו מה נשתנה בתחלת ההגדה, אין בכך כלום, דעקר השאלה והתמיה של התינוק הוא בשעה שראוהם הפעשה בעיניו. וצריך עיין: (א) תוספות ושארי פוסקים: (ז) ט"ו: (ב) מגן אברהם בשם תרומת הדשן: (ו) אחרונים, וכן באר בארבה בחדישי מהר"ם חלאה: (ו) רש"י: (ב) כן אימא בנרכי-משה ובמקרי ובחדישי ירשב"א: (ט) והוא במקרא דף קח, עין שם, ומשמע דדוקא בשעת הדחק כעין חתם: (י) גמרא: (יא) תרומת הדשן, והוא בבית-יוסף: (יב) רשב"ץ בספרו יבין שמועה: (יג) פרי-מגדים. ולפי מה שכתב הפרי תוש בסעף זה, עין שם, אין דין זה ברור כל-כף: (ד) רוצה לומר, מפיון שעברך שעה אחת לפני הנגלגל:⁷⁷ (טו) חק-יעקב והגר"ו ודרד-התי"ם פלם העמיקו כקנטת הגדולה, ודלא כפי"ח ומגן אברהם: (טז) ב"ח ושא"א: (פ) חיי-אדם, משום דהשו"ו וחק-יעקב הסיימו שיכול לבלש:

תרגום: 1 כגד עליון לכן. (א) כן הוא בטור ובמשנה-ברורה לקמן סעף-קטן כ.

הלכות פסח סימן תעב

(ס) [ה] **הסבה** ט' אפלו הוא רבו מבקה. תלמיד לפני רבו (טו) אינו צריך הסבה אפלו אינו רבו מבקה, (טז) אלא אם כן (יז) יתן לו רבו (י) רשות. ונתלמיד חכם מפלג בדורו, אף על פי שלא למד ממנו כלום, חשוב כרבו ואינו צריך הסבה. (נדוקא פשאובלן על שלחן אחר, אבל אם אוכל (יח) על שלחן בפני עצמו צריך להסב: ו' ה' השמש (יט) צריך הסבה: ז' כל מי שצריך הסבה, אם אכל או שתה בלא הסבה *לא יצא וצריך לחזור לאכל ולשתות בהסבה: הגה ויש אומרים בדבמן הנה דאין דרך להסב, כדאי הוא ראב"ה לסמך עליו שבדיעבד יצא בלא הסבה (אגודה פרק עיבי פסחים). (כ) *ונראה לי, אם לא שתה כוס שלישי או רביעי בהסבה *אין לחזור ולשתות בהסבה, דיש בה חשש שנגרעה (י) כמוסיף על הכוסות, אבל בשני כוסות ראשונות יחזור וישתה (כא) בלא כרעה (מהג"מ), (כב) וכן באכילת מצה. ולכתחלה יסב

ט חספות והיא"ש
 שם י שם בגמרא
 כ הרא"ש והטורדי
 מקוריקט
 אגודות
 הגמרא ל חרומה
 השו"מ שם בגמרא
 בענין ונפשטא וכן
 הכנסת הפוסקים
 ב הרא"ש שם מדייק
 לשון הגמרא, וקב"ב
 התקיים בשעת
 אכילת מצה מצה, וכן
 קב"ב שאר פוסקים, ובהנהגות
 קב"ב וכן פותח אפיקורסן

שערי תשובה

למחות ביד אבל תוף יב"ח שרוצה להסב, ע"ש: [ה] **הסבה**, עב"ש. וע"ש בפמ"א שרצו שאם הוא רבו מבקה פטור מהסבה:

באר היטב

הקיס"ל שהוא בגד מתים, וכ"כ השו"ו דלא קמ"א, עכ"ל. (ס) **הסבה**. [דמסתמא מחל לו]. והפ"ח פסק דאין מסב אא"כ יתן לו אביו רשות. ועין בהשוכות פנים מאירות סימן עג: (י) **רשות**. ואין חיוב על הרב לתת לו רשות, ט"ו. וכל זה בתלמיד של תורה, אבל תלמיד של אמנות בכל ענין מסב: (י) **כמוסיף**. פי' כיון שאסור לשתות ביניהם א"כ מתחלה לא היה דעתו לשתות וצריך לברך והיו כמוסיף, אבל בראשונות כיון שמתר לשתות ביניהם א"כ היה דעתו עליו וא"צ לברך; וניל האידנא שאין דרך לשתות בין הראשונות א"כ ה"ל נמלך ואם שותה צריך לברך וה"ל כמוסיף, לכן לא יחזור וישתה ויסמך על ראב"ה, אבל בכוס שני יחזור וישתה, דהא אפלו שותה יין תוף הסעודה כוס שני פוטרו; וניל דכתחלה הסבה יהיה דעתו לחזור ולשתות בין הראשונות, ואז אם טעה ושתה בלא הסבה יחזור וישתה בלא ברעה, עכ"ל מ"א. וב"ח בסימן חט"ו פסק דבכל ז' כוסות אם שתאן בלא הסבה יצא, וכן ג"ל עקר, ח"י, וכ"כ הגה"ה: (י) **מצה**. ע"פ פסקי מהרא"ם סוף סימן קנב דמקב"ב וטמ"א והיא"ש והטורדי

באר הגולה

הצריכותו כמים כלל הסבה¹⁴⁹, וצריך עיון. וע"פ שבבבלי לקט סימן ריח, ופרשו"ב בשמא יקדים קנה לזבטי הוא משנה מפורש כל המפרשים, ולפי זה נשתנו אצלו כל הדינים המבארים בקאן, ושום פוסק לא פרש פדבריו: * **לא יצא וצריך לחזור ולאכל**. נראה הדין דלדעת המחבר אם נמך כל הסעודה וברך ברכת המזון ואחר כך נזכר שלא היה בהסבה, צריך לחזור ולברך 'המוציא ידו' אכילת מצה, מה שאין כן ליש'אומרים אינו צריך לחזור ולברך על אכילת מצה. ונפשט דאף דלכתחלה מצוה לאכל שני זיתים בהסבה, כמבאר בסימן חנה, מכל מקום בדיעבד יצא בכזית אחר: * **ונראה לי אם לא שתה כוס שלישי וכו'**. ודעת הפ"ח דבכל ה"ד כוסות לא יחזור וישתה, ויסמך על דעת אבי העזרי, וכן פתח החק"יעקב, מיהו אנו אין לנו אלא דברי הרמ"א, שהרי פשה אחרונים מספקים גם על הכרעת הרמ"א בזה וילדעתם אין לצורך דעת אבי העזרי להקל בזה וע"פ במאמר מרדכי ופיר' חידוש, וע"ל כל פנים אין לנו להקל יותר מדעת הרמ"א, וכן הוא דעת מגן אברהם ואלהי רבה וט"ו ורש"א: * **אין לו לחזור ולשתות בהסבה**. פתח בדרך החיים,

משנה בורה

הסבה, (יט) דמסתמא אב מחיל לבנה¹⁵⁰: (טו) **אינו צריך הסבה**. משום דברישא אמר צריך, נקט הכא אינו צריך, אבל באמת אסורא (יט) נמי איכא להסב בפניו, דמורא רבו כמורא שמיים¹⁵¹: (טז) **אלא אם כן וכו'**. ואז (כ) מחיב להסב: (יז) **יתן לו רבו רשות**. הינו שישלשוהו בפרוש¹⁵² [ח"ו], ואז מהני (כא) אפלו ברבו מבקה: (יח) **על שלחן בפני עצמו וכו'**. אף על פי שהוא (כג) בפני רבו. וטעמו, כיון דהוא בשלחן בפני עצמו אין הסבה שלו ולוול לכבוד הרב. ופיר' חנ"ש חולק בזה, ולדידה כל שרואהו רבו, אינו יכול להסב משום מוראו. ופיר' מג"מ פתח שבאפ"ן זה טוב שיטל ממנו רשות: ו' **(יט) צריך הסבה**. ואפלו (כד) בפני אדונו, דאף על פי שהוא תמיד משעבד להתעסק בצרכי הבית, מכל מקום מחיב הוא להראות חרות בליל פסח ולאכל על ב"ל פנים כזית מצה ופיקוקן ארבע כוסות בהסבה¹⁵³. והוא הדין

פועל (כה) שיש לו תלמיד ללמדו אמנות, חיב התלמיד בהסבה. וכן עבדים (כו) עבדים חכמים בהסבה, על ב"ל פנים בכזית ראשון כשפש. ולענין עבד כנעני, (כז) ע"פ באחרונים: ז' **(כ) ונראה לי אם לא שתה וכו'**. ורצה לומר, דבין כוסות הראשונות דמתר לשתות פמה דביעי, כדמובח לקמן סימן תעג [דבחה לא אמרין] (כח) שנגרעה כמוסיף על הכוסות, צריך לחזור ולשתות אם לא עשה הסבה, דלו יהא אלא שתיית רשות נמי שרי¹⁵⁴, מה שאין כן אם שכח להסב בכוסות אחרונות אין לחזור ולשתות, (כט) שהרי שתיית רשות אסור שם מפני שנגרעה כמוסיף על הכוסות, ואם כן כיון דלהראב"ה אין צריך להסב, ממילא הוא שתיית רשות דאסור בין כוסות אחרונות: **(כא) בלי ברעה**. פתח מגן אברהם, דכל זה לעקר הדין דרשות בידו לשתות פמה כוסות, אבל למנהגו שאין שותין שום כוס אפלו בין כוסות ראשונות, וכדמבאר בסימן תעג סעיף ג'¹⁵⁵, הני לה כנמלך ואם שותה צריך לברך¹⁵⁷. והוסיף עוד, דלפי זה (ל) אפלו בין ראשון לשני אין כדאי שיחזור וישתה: דכיון שמברך עליו נראה כמוסיף עוד כוס על הכוסות ונכדמבאר בטור סימן תעג בשם אבי העזרי, ולכן לא יחזור וישתה, ויסמך על דעת אבי העזרי כמו בכוסות אחרונות. ומיהו, אם שכח ולא הסב בכוס שני יחזור וישתה בהסבה בלי ברעה, דלא הני כנמלך, (לג) שהרי גם בתוך הסעודה אם רוצה לשתות אין צריך לברך וסומך על ברכת כוס שני. וכן שקים שמברך על כוס ראשון (לד) יהיה בדיעבד לחזור ולשתות בין הכוסות הראשונות, ואז אפלו יטעה וישתה כוס ראשון בלי הסבה, יוכל לשתות כוס אחר בהסבה וכלי ברעה ולא יהא נראה כמוסיף: **(כב) וכן באכילת מצה**. הינו, שיחזור ויאכל הפזית מצה ובלא

שער העיון

(י"א) שאלות פלשט צו ובלבד ונאבדוקהם: (י"ב) דרכי משה, וכן מובח מתקב"ב, וכן פתחו אחרונים: (כ) מסקנת פרי חדש, וכן משמע מרי"ן גיאות שקתב: אף על גב דהסבה מצוה, כבוד רבו נמי מצוה, ומצוה דכבוד תורה צדק, וממילא כיון דתנב מחל לו איכא מצוה והסבה, וכן משמע לשנא דהמחבר מוקמת: אינו צריך אלא אם כן וכו', משמע דבזה צריך: (כא) פרי חדש: (כב) דרכי משה בשם מהר"י ברנא. וע"פ שם עוד מה שהביא בשמו, שבעתה דתלמיד אצל רבו אינו צריך אבל רשאי, והש"ג עליו הרכי"משה, ע"פ שם, ואפשר דמשום זה תקל מהר"י ברנא גם כמפור' על שלחן אחר, מה שאין כן לדין דאסורא איכא אי אפשר להקל בזה, כהפרי חדש: (כג) רמב"ם: (כד) דאף שבכל יום חולק כבוד לרבו ואינו צריך לברך לפניו, אפלו הכי צריך להסב לתראת חרות, כן משמע בשאלות, (כז) פרי חדש וחק"יעקב ואלהי רבה וט"ו, וכדמובח מרבנו מנחם, ע"פ שם: (כח) חק"יעקב ואלהי רבה. וע"פ בבבב"י יוסף: (כט) משום דאז חמרא מגור גריר פאות אכילה¹⁵⁸: (ל) מאמר מרדכי ונח"ש שלום ונחמד משה וכפישנות דברי הרמ"א: (ל) וכן פתחו האלהי רבה והגרי"ו וד"ר החיים: (לא) אם לא שאין דעתו לשתות יין תוף הסעודה [מ"א]: (לב) ולא מהני עצה זו גם בין כוס שלישי לרביעי שלא יצטרך לברך ולא יהיה נראה כמוסיף, דהתם אסור לכהה פוסקים משום שכחות ואין לחלק בין שצטרך לברך או לא, וכן צריך לומר לפי שיטת אבי העזרי המובא בטור סימן תעג: **תרגום: 1 בגד עליון לבן.**

הלכות פסח סימן תעב

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה ואין חלוק]

לא העריכוהו חכמים קלל הסקה⁽¹⁹⁾.

[משנ"ב ס"ק יז]

הנינו שפירשהו בפרוש⁽²²⁾.

22) ואף אם הוא משער שאם ישאלהו בודאי ירשה לו להסב, דעת הגרי"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 22) שאינו יכול להסב.

[משנ"ב ס"ק יט]

וכן אף פסקו פוסט בסקה⁽²³⁾.

23) ובעת שמברך את ברכת היין או ברכת המצה, כתב הברכי יוסף (סי' תעג ס"ק יד) שלא יסב, וביאר הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות מד) שאמירת הברכה צריכה להיות בכבוד ראש ובמורא, ולכן אין לאומרה בהסיבה.

[משנ"ב ס"ק יז]

דמסתמא אב מחיל לבנה⁽²⁰⁾.

[משנ"ב ס"ק כ]

דלו יהא אלא שתנית לשות נמי שרי⁽²⁴⁾.

24) וכל זה בין הכוסות, אבל אחר שימוזג את הכוס השני, כתב בבית הלל לקמן (סי' תעג ס"ג ד"ה הרשות בידו) שדעת השו"ע היא כדעת האוסרים לשתות אפילו שתיית מצוה מוזמן מויגת הכוס השני, וכל שכן שתיית רשות.

[שעה"צ ס"ק כח]

מגרי נריד פאנת אכילה⁽²⁵⁾.

25) ואף כששותה מעט יין שהוא סועד את הלב ואינו גורר את תאוות האכילה [כמו שכתב השו"ע לעיל (סי' תעא ס"א)], כתב השו"ע הרב (סי' תעג ס"א) שמ"מ לאחר שתיית הכוס השניה מותר, ומשום שכיון ששותה את שתי הכוסות הראשונות, הרי אפילו אם ישתה רק מעט נחשב הדבר כשתייה מרובה שגוררת את תאוות האכילה.

[משנ"ב ס"ק כא]

אפלו בין כוסות ראשונות, וכדמבאר בסימן תעג סעיף ג⁽²⁶⁾, הני לה כגמלך ואם שותה צריך לקרף⁽²⁷⁾.

26) והוא דוקא כששותה משקה המשכר, אבל משקה שאינו משכר, כתב שם (סי' טז) שמותר לשתות בין הכוסות.

27) והיינו שלא היה היין מונח לפניו על השולחן, אבל אם היה יין מונח לפניו, ראה מה שכתב במשנ"ב שם (סי' יג) ובשעה"צ שם (סי' יח).

19) ובטעם הדבר כתב הכף החיים (סי' כב), שלא תיקנו חז"ל הסיבה אלא דרך חירות ודרך תענוג ולא דרך צער [דהיינו אם יבוא מזה לידי צער], ולכן גם מי שיש לו מכה ביד שמאל ואינו יכול להסב על ידו, הריהו מצטער ופטור. וכן אדם שקשה לו להסב, כגון זקן או חולה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק ה) שיש לו למצוא עיצה ודרך איך להסב באופן שלא יצטער מכך, אך אם בכל האופנים ההסיבה גורמת לו צער, פטור הוא ממצות הסיבה.

20) אבל אם אומר לו האב שאינו מוחל על כבודו, כתב הערוך השלחן (סי' ט"ז) שאין הבן רשאי להסב, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 22) שלא אומרים בזה שדעת האב בטלה אצל רוב האבות. והכף החיים (סי' לג) כתב, שבמקום שידוע שהאב אינו מוחל על כבודו, ראוי שהבן יבקש רשות מאביו, כיון שיש דעות בפוסקים שבטלה דעת האב.

ובן המיסב אצל אמו, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שדינו שווה לבן המיסב אצל אביו.

וחתן אצל חמיו וחמיו הוא רבו או מופלג בדורו, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות לח) שאין דינו כבן אצל אביו, ולכן אין צריך הסיבה וככל תלמיד אצל רבו, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק ח) שאינו צריך להסב, אלא אם כן יטול ממנו רשות.

[משנ"ב ס"ק טו]

דמורא רבו כמורא שקמי⁽²¹⁾.

21) ואף רבו ששמעו ממנו שיעוריים במשך זמן מסוים, דעת הגר"ש אויערבך (מעדני שלמה פסח עמ' יא) שדינו כרבו שאינו מובהק, וצריך לבקש ממנו רשות כדי שיוכל להסב, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם מובהק.

ורב העיר שהוא מנהיג את בני עירו וכל עניני העיר נעשים על פיו, כתב המהר"ל (הגדה של פסח גבורות ה' עמ' כז) שאף אם לא למד ממנו כלום אין צריך הסיבה, אלא אם כן נתן לו רשות.